

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА

**ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
РОДИННІ ЦІННОСТІ І ТРАНСЛЯЦІЯ
СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ДОСВІДУ
ПОКОЛІНЬ**

Матеріали науково-практичної конференції

20-21 травня 2016 року

Харків – 2016

УДК 008:316.73(043.2)

ББК 71.083я431

T65

Редакційна колегія:

Л.Г. Омельченко – директор Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва, заслужена артистка України;

О.Г. Бугайченко – завідувач відділу інноваційних культурних проєктів та міжнародного співробітництва Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва;

Н.М. Роман – доцент, кандидат педагогічних наук.

Адреса редакційної колегії: 61002, Україна, м. Харків, вул. Пушкінська, 62;

Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва.

Тел.+380 (57) 725-12-36

Традиційна культура в умовах глобалізації: родинні цінності і трансляція соціокультурного досвіду поколінь. Матеріали науково-практичної конференції (20-21 травня 2016 року). – Харків : «Точка», 2016. – 322 с.

ISBN 978-617-669-200-3

У тезах та доповідях, розміщених у збірці, окреслено перспективи збереження родинних цінностей у сучасному глобалізованому суспільстві, які було розглянуто під час роботи науково-практичної конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації: родинні цінності і трансляція соціокультурного досвіду поколінь», що проходила в м. Харкові 20-21 травня 2016 року.

В конференції взяли участь провідні науковці з різних регіонів України, а також учені з Молдови та Росії. В процесі обговорення теми, досвідчені фахівці в галузях мистецтвознавства, історії, філософії, педагогіки та культури в різних аспектах розглянули родинні цінності та довели, що вони є основою добробуту сучасної людини, запорукою заможності держави й світу в цілому.

У ході роботи конференції проаналізовано й узагальнено як історичні, так і сучасні шляхи творчого відтворення та еволюційного розвитку традиційної культури, яка є основою родинних цінностей. Під час дискусії окрему увагу було приділено обґрунтуванню, систематизації та ефективному впровадженню засобів трансляції соціокультурного досвіду поколінь.

Для широкого кола дослідників, практиків, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами традиційної культури, національного усвідомлення, самоідентифікації, збереженням родинних цінностей.

Матеріали друкуються в авторській редакції з незначними коректорськими правками українською та російською мовами.

УДК 008:316.73(043.2)

ББК 71.083я431

ISBN 978-617-669-200-3

© Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва, 2016

Л.Ю. Глазкова,
завідувач сектору
2-го науково-експозиційного відділу
Харківського історичного музею
ім. М.Ф. Сумцова

РОДИННІ ЦІННОСТІ ПІД ЧАС АТО: ПРОБЛЕМИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ В МУЗЕЙНОМУ ЕКСПОНУВАННІ

Вітчизняна практика музейного експонування нематеріальних цінностей, до яких відносяться й родинні, має свої національні особливості, труднощі, проблеми. Особливо важким стає завдання передати музейними засобами надважливу сучасну тему – виконання обов’язку захисту Батьківщини, її територіальної цілісності під час російсько-української війни, що почалася 20 лютого 2014 року з анексії АР Крим і продовжується у гібридній війні на Донбасі. Обережно, на межі інтуїтивного відчуття такту й доцільності, а також підсвідомих і набутих морально-етичних норм відбираються в українських музеях серед арсеналу музейних прийомів ті, що допоможуть розкрити тему свідомої самопожертви батьків, взагалі рідних в ім’я мирного майбутнього своїх дітей в Україні.

Беручи до уваги головну особливість пострадянських музеїв, а саме зосередженість у профільних музеях на «темі» (будуються на основі тематичних комплексів) із переходом у музейно-образний метод – групування предметів в образ, цінність експоната при цьому без «особистої» уваги неначе розчиняється в групі, або в комплексі, узагальненому образі. Під «особистою» увагою йдеться не лише про кольори, освітлення, аудіовізуальну систему, але й архітектурні форми, живопис, дизайн, драматургію, аудіогід, врешті-решт – усе те, що модернізує сучасну експозицію в творчий союз науковців, художників та «технарів».

Прикладом успішних експозиційних рішень із розкриття теми АТО й теми родинних цінностей, як її складової, є, зокрема, використання великих за розміром світлин на виставках із унікальним освітленням. Одна з них – «Проекція» французького фотографа українського походження Юрія Білака, представлена в

рамках проекту «Projectio» мистецької галереї «SecondFloorArtCenter» на другому поверсі Адміністрації Президента України. Основа світлин – шедеври художників минулих століть, на яких накладали – «проектували» зображення бійців АТО. Серед 16 світлин виділяються чотири на тему, пов'язану з родинними цінностями. Це: плакат до мультфільму «Маленький принц» за однойменною повістю Антуана де Сент-Екзюпері, на якому зображений зі спини хлопчик років семи з лисичкою, вбраний як принц, і сидить на ящиках із-під боєзарядів. Він уважно вдивляється в краєвид із рухомим танком, на якому майорить український прапор. Автор асоціює з хлопчиком наївну Україну, яка вірила в «старшого брата» Росію. «І тільки тепер, коли Росія пішла війною на українські землі, знищила багато українських міст і сіл та тисячі безневинних українців, Україна швидко виросла і подорослішала», – коментував Ю. Білак [1]. Образом став хлопчик із м. Дебальцевого Гліб, який за висловом самого художника, нагадав йому самого себе.

Для наступної світлини прообразом стало полотно Жоржа де ла Тура «Новонароджений» (1648). Замість немовля автор зображує сліпих новонароджених кошенят на руках у жінки-воїна, а друга жінка долонею випромінює на них тепло. Жінки і чоловіки залишили своїх дітей і пішли на фронт, вони дуже сумують за родинним теплом. А на війні, в спустошених містах і селах, залишені собаки і коти все одно виживають, розмножуються. «Сепаратисти та російські солдати ловлять котів, поливають їм хвости бензином, підпалюють, і пускають на мінне поле. Вони намагаються знищити не тільки людей, а і тварин. Саме тому українські військові так лагідно ставляться до тварин», – підсумовує автор [1]. Жінок-воїнів із кошенятами фотохудожник побачив під Артемівськом в одному з безлюдних сіл.

Тема жінки на війні довго не давала спокою фотографу, Юрій хотів відшукати цей образ на Донбасі. Він знайшов її, керуючись переповіданими легендами в Слов'янську – волонтера Аліну, яка пройшла разом із бійцями горнило битви за Іловайськ і виходила разом із ними. Отримавши поранення, зробивши собі укол, все одно допомагала українським солдатам. Цей оптимізм і мужність легко

читаються в портреті Аліни, за основу світлини якої було взято полотно Яна Вермера «Дівчина з перловою сережкою» (1665).

І, нарешті, урочиста й піднесена світлина з картини Ежена Делакруа «Свобода, що веде народ» (1830). Фотограф з'єднав в образі Свободи як безстрашну льотчицю Надію Савченко, на футболці якої пламеніє український тризуб, так і конкретну незламну українку-лікаря, яка високо підняла вгору український стяг. На світліні, як і в картині, бачимо, якою ціною кожна нація зберігає своє знамено. Зрозуміло, що хоча замість загиблих героїв на світліні – ящики від боєприпасів до «Градів», які і є символами смерті, все ж таки Україна в надвечірнім світлі встає з колін, бо поруч її підтримують військові-побратими [1].

Ще одна виставка подібного формату – це «Переможці». Вона пересувна, з 18-ти світлин бійців-переможців із АТО, які втратили одну або кілька кінцівок. Автори проекту – телеведуча і волонтер Соломія Вітвицька, головний редактор спецвипуску журналу VIVA Іванна Слабошпицька та краший фотограф України Олександр Мордерер. І хоча світлини без «проекції» та світло ефектів, вони, в своїй переважаючій чорно-білій гамі, не менш психологічно напружені, експресивні. Серед піднесених життєстверджуючих світлин знову виокремлюються ті, що зображують воїна-батька з донькою та жінку-волонтера без обох ніг. 29-річний Олександр Чалапчій втратив обидві ноги від вибуху 120-кілограмової протитанкової міни 28 вересня 2014 р. на Донеччині в селі Ленінське біля шахти Южна і вважає себе щасливцем. «Головне-живий», – каже він. «Для мене найважливіше, щоб моя сім'я була здорова і щаслива». Про це свідчать і світлини. Але попри втрату ніг, щасливу сім'ю, Олександр, як і всі воїни, зізнається, що мріє знову повернутися на фронт. «Тягне мене туди. Тому що там хоч і війна, і смерть, і страх, а все по-справжньому, немає заздрощів, ні докорів, ні злоби. Всі однакові, всі рівні, незважаючи на вік. Один за одного горою стоять. один одному спину прикривають» [5, с. 11].

У цьому так чи інакше зізнаються всі 18 героїв, які були покалічені війною, але залишилися сильними духом, загартованими патріотами-переможцями. Переконані, що «відмотавши» час назад, все одно пішли би захищати Батьківщину. А щодо дітей (і навіть онуків), яких вони вже мали, або майбутніх, вони впевнено

заявляли, що саме відповідальність за майбутнє покоління підштовхувала їх захищати свою країну. «Наші діти повинні жити у вільній країні», – стверджує 40-річний доброволець Костянтин Фішер, який відправився на війну, залишивши дружину при надії і вперше обійняв уже 6-місячного сина, бо не відпускала війна. Вдивляючись в обличчя героїв, розумієш, чому багато з них, неодружених, знайшли свою «половинку» під час лікування. Цілісні натури, самодостатні, сильні, сміливі, вперті і надійні, сповнені планів на майбутнє, поруч із якими затишно і спокійно, на таких можна покласти в усьому. Всі, як один, заявляють, що вони не прагнуть співчуття і жалості, а, передусім, хочуть, щоб змінювались самі українці, змінювали свою країну, тоді їхні рани будуть не даремними [5, с. 17].

8 травня, в День матері, в Україні, на території біля київського Музею історії України в Другій світовій війні відкрилася фотовиставка в подібному форматі зі 16-ма величезними світлинами матерів героїв АТО – Героїв України – і живих, які досі на фронті або в полоні, і тих, які загинули на війні проти російської агресії.

«За кожним воїном стоїть мати, – проголосив у промові на відкритті Президент П.О. Порошенко. Вона його ростила, звичайно ж, не для війни, але зрозуміла його вибір, благословила, і оберігає його своїми молитвами, оберігає його своїм материнським серцем!» [4]. За його словами, матері героїв є такими самими українськими героями, оскільки на їхні плечі лягає не менше, а може, навіть, і більше навантаження. Особливу шану й вдячність, наголосив П.О. Порошенко, кожен зобов'язаний віддати тим мамам, котрі за останні роки втратили своїх дітей [4]. Обраний формат виправданий – відвідувачі, вдивляючись в очі матерів, одразу помічають і сум, і мольби, і невимовний біль, що викликає відчуття великого боргу перед цими жінками, які віддали своїх синів і дочок на захист Батьківщини.

Тема «Героїв АТО», яких країна мусить знати в обличчя, вперше була представлена в форматі величезних світлин із портретами на виставці під назвою «16» фотографа Романа Ніколаєва. Вона була показана в Адміністрації Президента на SecondFloorArtCenter. Саме за цим зразком слідували наступні виставки. Десятки мільйонів українців знають про війну лише з

екранів телевізорів. І ці портрети героїв – від рядового до полковника – нагадують про те, що українські жінки і чоловіки, зупиняючи російського агресора на Сході України ціною власного життя і захищаючи мирне сьогодення мільйонів українців, відстоюють права українських дітей на майбутнє, власну країну, мову своїх батьків, щоб Україна з околиці «руського мира» перетворилася на заможну європейську державу. Загартовані обличчя бійців, нагадують нам про головне: їхня жертвовність, як і надзусилля сотень і тисяч інших героїв, – заради змін і довгоочікуваних реформ, сподіваннями на які живе вся Україна [2].

Найперша виставка про АТО «Фото – Україна – більше за життя!», яка була створена вже 8 серпня 2014 року в київському музеї-заповіднику «Битва за Київ» із виставленими військово-патріотичними плакатами, фотографіями, а також речами з передової: гільзами, касками, бронежилетами показала, що військові ЗСУ, які відвідали виставку, віддають пріоритетну увагу патріотичним плакатам і дитячим малюнкам [8]. На передовій, відзначали вони, у випадкових приміщеннях, де їм доводиться зустрічати холоди в обдертих депресивних стінах, хочеться бачити яскраві пропагандистські плакати. Бойовий дух, патріотизм треба постійно підтримувати! Агітація дуже потрібна!

Завдяки таланту арт-директора Музею плакату та Музею української пропаганди при журналі «Музеї України» Юрія Неросліка, сержанта ЗСУ з 92-ї бригади, який вийшов з-під Іловайська, було започатковано реалізацію ідеї пересувних виставок плакату для АТО. Він став справжнім подвижником плакатотворення, бо кожної вільної хвилини, яких у нього небагато, чи вихідного дня, створює плакати для бійців АТО. А творчий підйом був у військовому шпиталі, куди він із травмами потрапив після Іловайська. Спершу виготовили десять комплектів, потім ще 15, надрукували певні наклади, а потім приєднали плакати Катерини Крючкової, й за фінансової підтримки керівництва Національного музею народної архітектури та побуту України, зокрема Дмитра Заруби, підготували кілька виставок плакатів.

Виставки отримали Перша бригада Нацгвардії, батальйони «Київщина», «Чернігів», Північне оперативне командування НГУ, ЗСУ, державні музеї (Національний музей-заповідник «Битва за

Київ у 1943 році», Музей української пропаганди на Троещині), військкомати.

На черзі – десять фронтових підрозділів, для яких готується Друга музейна експедиція в зону АТО Музеєм плакату та Музеєм української пропаганди при журналі «Музеї України». Робота продовжується [6].

Важко переоцінити роль дитячих малюнків для бійців АТО. Вони мотивують і підтримують їх, гріють душу і серце, нагадуючи про родинне тепло, охолоджують розум і не дають підступити відчаю, оселитися в серці холодній жорстокості від непоправних втрат. Ці малюночки бійці не лише розвішують по своїм тимчасовим холодним бойовим оселям, але й, складаючи в кілька разів, ховають у кишенях на грудях, кашкетах, шоломах – при собі, як оберег, що створила чиста дитяча душа з великим прагненням залишити цього бійця живим і щоб цей воїн – чийсь тато, теперішній, або майбутній – захистив дитяче мирне життя і мрії. У листопаді 2015 р. в залі дитячої творчості ім. Саші Пупрі Полтавського Художнього музею ім. Ярошенка (Галерея мистецтв) проходила виставка-конкурс дитячо-юнацького образотворчого мистецтва «Тобі, мій захисник України», в якій взяли участь 150 учасників віком від 5 до 14 років із усіх районів області. Було представлено 45 робіт переможців та лауреатів, які обрало журі.

За словами Голови ГО «Фонд захисту і підтримки талановитих дітей» ім. А. Кукоби тема була нелегкою, але всі учасники з нею впоралися. Усі малюнки передали Архієпископу Полтавському і Кременчуцькому, УПЦ Київського патріархату, владиці Федору. Волонтери батальйону Небайдужих відвезли їх військовим у зону АТО [3]. І таких дитячих виставок із малюнками відбулося по всій країні чимало – у музеях, шпиталях, галереях, школах, клубах, палацах творчості [9]. Траплялося, що деякі з них, перебуваючи певний час у бійців АТО, поверталися знов до виставкових залів із різних причин – передавали психологи або волонтери як приклад такого соціального явища, але були трагічні випадки, коли боєць поклав своє життя, захищаючи Батьківщину, а дитячий малюнок, який надихав його, залишався з його речами в музеї. Так сталося, зокрема, з дитячим малюнком, який представлений в експозиції «АТО і Харківщина» Харківського

історичного музею в комплексі загиблого героя-земляка, снайпера 92-ї ОМБР Олега Чепеленка.

Отже, на сьогодні виявляються кілька прийомів і методів успішного експонування теми родинних цінностей під час АТО. Це: великі за розміром світлини, використання патріотичних плакатів і дитячих малюнків. На них немає зображень крові і смерті, відсутні насилля й розпач, але є любов і надія, віра в майбутнє, в перемогу. «Майте терпіння, Україна не залишиться там, де є сьогодні», – сказав Нік Вуйчич, відомий на весь світ австралійський оратор-оптиміст без кінцівок. Він запевняв, що молиться за майбутнє України, «щоб воно було яскравим». «Я сподіваюся, – запевняв він під час виступу в Києві, – що майбутнє покоління українців буде справжньою зміною, яка має відбутися. Покоління чесності та щедрості. Покоління, яке матиме настрої і вдячність, щоб досягати кращих успіхів» [7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Віртуальна екскурсія виставкою «Проекція» SecondFloorArt ...[secondfloor.gallery/vystavky/proektsiya/http://secondfloor.gallery/works/zhorzh-de-la-tur-novonarodzhennyj-1648/](http://secondfloor.gallery/vystavky/proektsiya).
2. Виставка. «16»<http://secondfloor.gallery/vystavky/16-heroes/>
3. Дитячі малюнки з виставки передали в зону АТО. <http://np.pl.ua/2014/12/106672/>.
4. За кожним воїном стоїть мати: подружжя Порошенків відкрило виставку Матері Героїв у Києві. Фоторепортаж. <http://nv.ua/ukr/ukraine/events/za-kozhnim-vojinom-stojit-mati-podruzzhzja-poroshenkiv-vidkrilo-vistavku-materi-gerojiv-u-kijevi-fotoreportazh-118223.html>.
5. Переможці. 18 дивовижних історій героїв незалежної України. Спеціальний випуск//VIVA, квітень 2016 р., 60 с.
6. Плакати АТО Юрія Неросліка. <http://h.ua/story/410365/#ixzz48o6XFkoх>
7. Тетяна Ушиніна. Нік Вуйчич: В Україні багато нужденних. Однак це не проблема, а завдання.УП. <http://life.pravda.com.ua/society/2016/04/8/210833/>
8. У Києві відкрилася перша виставка про АТО. <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1523568>.

9. У Львові відкрили виставку малюнків дітей бійців АТО ФОТО – Вголос.
http://www.vgolos.com.ua/.../u_lvovi_vidkryly_vystavku_malyunkiv_ditey_biytsiv.

В.Л. Григоренко,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри музично-теоретичної
та художньої підготовки
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

ВИХОВАННЯ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАСВОЄННЯ НИМИ РОДИННИХ ЦІННОСТЕЙ

В умовах загострення суспільно-економічних проблем у сучасному українському суспільстві актуалізується потреба в посиленні гуманістичного аспекту виховання дітей із раннього віку. Особливо значущим для дітей дошкільного віку є виховання в сім'ї, де через засвоєння ними родинних цінностей відбувається формування гуманної особистості.

Традиції гуманістичного виховання, притаманні українській педагогіці, відображені в світоглядно-педагогічних концепціях Г. Ващенка, І. Вишенського, Б. Грінченка, М. Костомарова, М. Максимовича, І. Огієнка, О. Потебні, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Т. Шевченка та багатьох інших. Відзначимо також праці сучасних вчених (В. Котирло, С. Ладивір, Ю. Приходько та ін.) із питань виховання у дітей дошкільного віку гуманних почуттів до однолітків та дорослих. Сім'ю як провідний інститут виховання дітей, де відбувається формування особистості дитини, засвоєння нею основних цінностей суспільства, вивчали